COLOCVIU STRATEGIC

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ŞI SECURITATE

Nr. 9
2009

DILEMELE SECURIZĂRII EUROPEI (II)

Tendințele geopolitice centrifugale ale Europei reîntregite*

Emanuel COPILAŞ

C O N C L U Z I I:

● ***Alianța Nord-Atlantică va rămâne în viitorul apropiat matricea de securitate a Europei, în ciuda ocazionalelor neînțelegeri dintre cele două părți. În viitor, aceste diferende s-ar putea perpetua şi chiar amplifica pe filieră geopolitică în Orientul Mijlociu, şi pe filieră economică în China.***

● ***Ecuația geostrategică a Europei nu trebuie să excludă în niciun caz Federația Rusă. Deşi inferioară din punct de vedere militar fostei URSS, capacitățile sale economice sunt în creştere, în special datorită resurselor energetice pe care le deține, şi de care Europa este condiționată în mare măsură[1].***

● ***Recenta independență a provinciei Kosovo este o altă sursă de dezacorduri în cadrul NATO, afectând, totodată, şi Uniunea Europeană. Distincția pe care Catherine Durandine a operat-o între statele est-europene, care susțin aproape necondiționat interesele geopolitice americane, şi statele vest-europene, care se opun uneori respectivelor interese ar putea fi, în acest caz, parțial invalidată, deoarece noul statut politic al fostei provincii sârbeşti nelinişteşte şi chiar deranjează o parte din statele din estul continentului.***

● ***În definitiv, indiferent dacă Uniunea Europeană va evolua înspre o organizare mai integrată sau va deveni „O Europă confederată fără nucleu”[2], securitatea sa va rămâne în mare măsură condiționată de brațul militar american. Încercările Europei de a ieşi de sub tutela militară a Washingtonului nu sunt deloc lipsite de legitimitate, dar ele ar trebui să aibă loc progresiv, fără a dezechilibra prea tare parteneriatul transatlantic. Pentru Timothy Garton Ash, Europa încorporează două forțe antagonice: „eurogaullismul”, fidel viziunii bazate pe o Europă a națiunilor şi preferând o abordare confederată a construcției europene[3], şi „euroatlanticismul”, care insistă asupra necesității menținerii conexiunii militare şi economice cu Statele Unite, optând totodată pentru un grad de integrare crescut. Marea Britanie, împreună cu statele Europei Centrale şi de Est, reprezintă principalii suporteri ai***

---

* Documentarea pentru acest articol se datorează parțial unui grant AMPOSDRU (Investeşte în oameni! Fondul social european, Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, proiectul „Studiile doctorale - factor major de dezvoltare al cercetărilor socio-economice şi umaniste”), obținut din partea Universității Babeş-Bolyai, pe perioada studiilor doctorale.

acestei direcţii, în timp ce principalul exponent al taberei opuse este, bineînţeles, Franţa. Această confruntare va decide în final „viitorul occidentului."[4] Un viitor sigur şi prosper pentru Europa este condiţionat, în mare măsură, de viitorul parteneriatului transatlantic. „Orice judecată serioasă privind calea cea justă pe care trebuie să înainteze Europa depinde, de aceea, de aprecierea traiectoriei, motivelor şi intereselor Statelor Unite ale Americii."[5]

1. SFÂRŞITUL RĂZBOIULUI RECE ŞI NOILE PREOCUPĂRI LA ADRESA EUROPEI ÎNTREGITE

Prăbuşirea zidului Berlinului în noiembrie 1989, urmată de revoluţiile est-europene şi, în final, de dezmembrarea Uniunii Sovietice, au anunţat începutul unei noi ere a relaţiilor internaţionale. Optimismul liberal reprezenta noua tendinţă principală în materie de filozofie politică, autori precum Francis Fukuyama fiind consideraţi emblematici în acest sens. „Dacă principala inovaţie politică a începutului secolului XX a fost invenţia puternicelor state totalitare ca Germania sau Rusia, - scrie Fukuyama – ultimele sale decenii au dezvăluit imensa slăbiciune care afecta structura internă a acestor state. Această slăbiciune, atât de masivă şi neaşteptată, sugerează că lecţiile pesimiste despre istorie pe care se presupune că le-am învăţat de la acest secol trebuie regândite în totalitate."[6]

Cu timpul, optimismul care a însufleţit începutul anilor 1990 s-a risipit treptat. Tranziţia dificilă şi neaşteptat de lungă a ţărilor est-europene a antrenat un sentiment de dezamăgire şi chiar nesiguranţă în legătură cu posibilităţile reale ale democraţiei politice.[7] Tensiunile naţionaliste erau în creştere. În plus, teoreticienii şi politicienii realişti, care îşi datorau experienţa formativă Războiului Rece, „aveau dubii consistente în legătură cu posibilitatea unui consens liberal asupra principiilor liberale", foarte apreciate la momentul respectiv.[8]

Pentru unii analişti, reunificarea Germaniei sub umbrela NATO reprezintă evenimentul care a marcat sfârşitul Războiului Rece, nu colapsul URSS. Germania şi „problema germană" au constituit epicentrul Războiului Rece; odată reunificată, în ciuda intensei opoziţii sovietice, bazele politice ale confruntării ideologico-geopolitice dintre Washington şi Moscova au fost invalidate.[9] Unificarea celor două Germanii nu a fost o sarcină uşoară, deoarece a indus dificultăţi economice şi tensiuni sociale resimţite şi în prezent. Cu toate acestea, în primele zile de după consumarea evenimentului, germanii au fost animaţi de un intens sentiment naţional: o dureroasă nedreptate istorică fusese în sfârşit depăşită, Germania nemaiputând fi acum şantajată ca în timpul Războiului Rece de către autorităţile de la Kremlin (mă refer la Germania Federală).[10] Peter Calvocoressi, pe de altă parte, crede că URSS-ul lui Gorbaciov nu s-a opus cu fermitate reîntregirii Germaniei dintr-un motiv pragmatic, mai puternic decât impedimentele de natură ideologică: aceasta era singura economie puternică dispusă să asiste financiar procesul de modernizare a infrastructurii economice sovietice.[11]

În cadrul Uniunii Europene, noua Germanie, deşi acceptată cu braţele deschise, a indus totuşi un sentiment de îngrijorare, mai ales Franţei. Pentru a nu compromite funcţionalitatea Uniunii, şi pentru a finaliza odată pentru totdeauna disputa istorică a cărei protagonişti erau de mai bine de un secol, cele două ţări au ajuns la un compromis: Germania a încredinţat o parte importantă a controlului economiei sale Franţei care, la rândul său, îi recunoştea astfel rolul de locomotivă economică a UE. Cu toate acestea, disonanţele dintre autorităţile de la Paris şi cele de la Berlin erau departe de a fi încheiate. Imediat după unificare, Germania a alocat un procent însemnat din bugetul său nou încorporatelor districte estice, dezavantajând astfel bugetul UE. Gestul a fost, bineînţeles, dezaprobat de către francezi. Mai mult, Franţa percepe Uniunea Europeană ca pe un parteneriat al naţionalităţilor, pe când abordarea germană este integraţionistă, având chiar valenţe federaliste; Franţa susţine, atunci când consideră că este necesară, implicarea statului în economie, pe când Germania are tendinţa să recuze orice formă de keynesianism, valorizând libertatea pieţei; Franţa a fost refractară la ideea extinderii Uniunii pentru a cuprinde şi statele-est europene, percepând-o ca pe o ameninţare la adresa pieţei sale de cereale (ea fiind cel mai important producător de cereale al Uniunii), pe când Germania a încurajat-o pentru a-şi susţine propriile proiecte industriale.[12]

Tratatul de la Maastricht, semnat în 1992, a

Emanuel COPILAŞ este preparator şi doctorand al Facultăţii de Ştiinţe Politice, Filosofie şi Ştiinţe ale Comunicării, de la Universitatea de Vest din Timişoara. Domeniile sale majore de interes sunt: relaţii internaţionale, geopolitică, istorie politică.

însemnat „următorul pas în dezvoltarea Comunității”. Propensiunea estică a UE, instituționalizată prin intermediul Tratatului, a avut de întâmpinat două obstacole majore: instabilitatea şi turbulențele politice care convulsionau țările Europei de Est şi războaiele care izbucniseră în fostele provincii iugoslave.[13] Statele est-europene, eliberate de dominația sovietică, pretindeau acceptarea lor în Uniune ca o recunoaştere a, pe nedrept, obstrucționatei, deşi autenticei lor europenități. Procesul includerii lor a fost unul lent (sau chiar prea rapid, pentru unii) şi presărat de bariere de natură economică, instituțională, şi, nu în ultimul rând, culturală. Pe de altă parte, conflictele din fosta Iugoslavie „au aruncat o lumină proastă asupra conducerii comune a UE”[14], deoarece liderii europeni au părut incapabili să limiteze şi să stopeze acest conflict doar cu forțe proprii, şi au avut nevoie de NATO pentru a duce operațiunea la bun sfârşit.

2. STATELE UNITE „TUTORELE” GEOPOLITIC AL EUROPEI REUNITE?

Robert Kagan, un analist american de orientare conservatoare, argumentează că, după sfârşitul Războiului Rece, rolul geopolitic al Europei în lume a fost considerabil diminuat. Pierzându-şi rolul de principală miză a încleştării dintre SUA şi URSS, Europa nu mai putea influența deciziile americane în măsura în care o făcuse înainte de 1989.[15] Acest fapt a condus la tensiuni şi resentimente în cadrul parteneriatului transatlantic. Zenitul vizibilității lor a fost atins cu ocazia declanşării celui de al doilea Război din Golf (2003).[16] Aceste neînțelegeri nu apăruseră însă după 1989; ele aveau rădăcini mult mai profunde. Începând cu anii 1960, SUA au admonestat Franța, catalogând-o drept „o veche putere colonială în Indochina şi Algeria”, blam care fusese imputat Franței şi Marii Britanii încă din 1956, cu ocazia Crizei Suezului. De asemenea, Bonnul fusese constrâns să recunoască importanța superioară a relațiilor americano germane în raport cu cele franco-germane, fapt care afecta considerabil funcționalitatea internă a Comunității Europene. Pe de altă parte, şi ironiile muşcătoare ale Parisului la adresa Washingtonului depăşeau uneori anumite limite.[17]

În timpul Războiului Rece, legitimitatea Americii era recunoscută de europeni, fiind centrată pe trei piloni principali: o „amenințare strategică comună”, o „amenințare ideologică comună” (URSS), şi o „legitimitate structurală”, derivată din configurația geopolitică a Războiului Rece şi din conştientizarea faptului că puterea americană putea fi balansată eficient de către o potențială alianță între Europa Occidentală şi Uniunea Sovietică.[18] Argumentul, formulat de către Robert Kagan, este extins până la atribuirea prosperității prezente a UE protecției militare americane[19], opinie împărtăşită şi de reputatul analist Zbigniew Brzezinski, care manifestă circumspecție față de integrarea politică şi capacitatea militară a Uniunii Europene în viitorul apropiat. În ciuda acestor dubii legate de funcționalitatea sa internă – susține Brzezinski – rolul geopolitic global al Europei este inestimabil: acest continent, democratic şi bogat, reprezintă un „cap de pod” pentru interesele americane în Eurasia. În schimb, Washingtonul îi oferă protecție militară. Statele Unite ar trebui să speculeze incongruențele politice dintre Franța şi Germania pentru a-şi impune propria accepțiune asupra parteneriatului militar şi economic SUA-UE.[20] Revenind la problemele interne, Brzezinski opinează că Europa încearcă să îşi surmonteze deficiențele politice printr-o expansiune estică susținută.[21] Procesul de extindere potențează însă confuzia Europei în materie de securitate, dar şi coeziunea sa politică: din perspectivă internă, funcționalitatea Uniunii va fi afectată, iar din perspectivă externă, Europa Unită tinde să se dividă între țările vestice, care nu agreează întotdeauna conduita geopolitică americană, şi țările estice, care o acceptă aproape fără rezerve.[22]

3. CONTESTAREA TRIUMFALISMULUI AMERICAN: O CRITICĂ DESCRIPTIVĂ A „GENEROZITĂȚII” WASHINGTONULUI FAȚĂ DE EUROPA DIN TIMPUL ŞI DE DUPĂ RĂZBOIUL RECE

Statele Unite au încurajat tendinţele centrifugale ale statelor membre ale Uniunii Europene încă din primele zile ale revoluţiilor din 1989 – este de părere Noam Chomski. Susţinând că Uniunea ar trebui să integreze statele est-europene mai puţin dezvoltate care şi-au câştigat libertatea în detrimentul Uniunii Sovietice, America s-a erijat în postura de instanţă morală a lumii libere, care îşi oferă prompt şi dezinteresat sprijinul foştilor sateliţi sovietici, câştigându-le astfel respectul şi încrederea. Dar, pentru Chomski, lucrurile nu au stat nici pe departe aşa. Problemele economice şi politice majore ale Estului au atenuat, odată cu trecerea anilor, capacitatea economică şi funcţionalitatea instituţională a Uniunii. Extinderea acesteia înspre est a menţinut preeminenţa geopolitică şi economică a SUA, care urmărea să menţină Europa într-o poziţie subordonată. Chiar şi planul Marshall pe care Washingtonul îl utiliza pentru a reaminti datoria imensă a Europei faţă de partenerul său transatlantic nu a fost atât de dezinteresat şi de moral pe cât s-a crezut a fi. Acest plan „«a creat cadrul pentru mari cantităţi de investiţii directe în Europa ale companiilor americane private», punând bazele corporaţiilor multinaţionale. Business Week descria în 1975 multinaţionalele ca pe «expresia economică» a «cadrului politic» instituit de factorii de decizie de după război, cadru în care «afacerile americane au prosperat şi s-au extins peste mări […] fiind finanţate la început cu dolarii planului Marshall» şi ocrotite faţă de unele «evoluţii negative» de «umbrela puterii americane».”[23]

Argumentaţia lui Chomski, provocativă şi incisivă, este, de asemenea, contestabilă. Statele Unite au contribuit la reconstrucţia Europei Occidentale nu atât pentru a o exploata din punct de vedere economic, cât din raţiuni de securitate: aveau nevoie de un aliat puternic în confruntarea cu Uniunea Sovietică. Deşi nu neapărat morală (nu putem omite totuşi legăturile culturale profunde dintre cele două părţi), ideea a fost mai degrabă una de natură strategică: mai bine să ai de partea ta o Europă democrată şi prosperă, decât o Europă sovietică - disfuncţională economic şi social, fapt ce ar fi condus probabil la un nivel de combativitate sporit al elitelor politice şi militare - împotriva ta. Dacă în procesul de refacere economică al Europei, americanii au sesizat şi o oportunitate economică, de ce să nu profite de ea? În definitiv, cele mai solide alianţe sunt cele clădite pe interese comune, sau cel puţin congruente, iar America şi Europa postbelică întruneau din plin condiţiile unui astfel de parteneriat. În plus, aceasta nu era o relaţie asimetrică, mercantilă, între o putere colonială şi o provincie umilă, supusă în totalitate arbitrariului ei, iar Europa a profitat la rândul ei de ea.

De asemenea, nu trebuie uitat faptul că America lui Ronald Reagan a cheltuit sume uriaşe cu Iniţiativa de Apărare Strategică, având ca principali creditori Germania Federală şi Japonia, tocmai statele pe care Washingtonul le-a asistat cel mai mult în perioada postbelică din punct de vedere economic.[24] Proiectul lui Reagan a contribuit, în mare măsură, la finalizarea Războiului Rece, deznodământ benefic pentru ambii parteneri transatlantici. În definitiv, se poate afirma, deci, că Statele Unite şi Comunitatea Europeană au avut o relaţie complexă şi profund interdependentă între 1945 şi 1989 şi, cu mici excepţii (Franţa lui de Gaulle), s-au susţinut una pe alta împotriva Uniunii Sovietice. Apoi, promisiunile şi încurajările pe care administraţia Clinton le-a făcut ţărilor est-europene după 1989 pot fi interpretate ca o încercare de a le ghida politic şi economic către un comportament democratic şi o economie de piaţă funcţională (din păcate, fără un suport financiar semnificativ), şi, totodată, ca o încercare de a ranforsa raţiunea existenţială a NATO: nimeni nu putea fi sigur că autoritarismul era un capitol încheiat în istoria Rusiei sau a Europei de Est[25]; pe de altă parte, noi ameninţări geopolitice se profilau acum dinspre Orientul Mijlociu.

4. SFÂRŞITUL ECLIPSEI INTERNAŢIONALE ŞI DISTANŢAREA EUROPEI DE DUPĂ RĂZBOIUL RECE DE MATRICEA DE SECURITATE TRANSATLANTICĂ?

Unii autori, precum Timothy Garton Ash, resping ideea că Europa contemporană ar putea fi definită ca un „protectorat militar” al Washingtonului. Ea poate conduce la deducţia că Statele Unite conduc *de facto* Europa, ceea ce nu este cazul, chiar dacă şi cele mai puternice state europene se bazează încă pe forţele militare americane atunci când se pune problema în termenii unei operaţiuni

mai ample.[26] După consumarea a ceea ce John Lewis Gaddis a numit „pacea lungă" (1947-1989),[27] dependenţa Europei faţă de Statele Unite „nu mai corespunde noii situaţii internaţionale", caracterizată de „reducerea riscului nuclear, reunificarea continentului" şi de „vigoarea regăsită a puterilor şi progresul construcţiei europene."[28] Pe lângă asta, europenii par să aibă (astăzi) o abordare mai conciliantă, mai liberală, asupra scenei relaţiilor internaţionale, bazată pe cooperare şi negociere, în timp ce americanii au tendinţa să perceapă lumea ca pe un teren de luptă în care trebuie să îşi apere tot mai mult contestata preeminenţă geopolitică. În ciuda acestui „clişeu", ar trebui să dea de gândit faptul că în 2003, statele UE aveau de zece ori mai mulţi soldaţi angajaţi în trupe de menţinere a păcii decât Washington-ul.[29]

Jeremy Rifkin surprinde foarte bine distonanţa dintre, pe de o parte, aspiraţiile europenilor, şi lumea reală, deseori violentă şi instabilă, cărei trebuie să îi facă faţă. Astfel, „problema cu care se confruntă Europa este aceea că trebuie să trăiască în două lumi simultan: lumea de zi cu zi a realpolitik-ului şi viziunea unei lumi mai bune ce va să vină."[30] Robert Cooper, pe de altă parte, insistă asupra necesităţii „dublelor standarde" atunci când vine vorba despre securitate, în special securitatea Europei. Aceasta poate fi „postmodernă", adică rezonabilă, cooperativă şi înclinată spre negocieri, dar unele părţi ale lumii, în special cele „premoderne", caracterizate de instabilitate politică şi economică cronică, nu sunt. Soluţia rezidă în cooperarea cu lumea modernă - o lume a statelor-naţiuni şi a politicii de putere, unde SUA deţin poziţia centrală – în încercarea de a limita exportul de „premodernitate" care, în lumea globală, poate fi propagat prin relee foarte rapide şi eficiente.[31]

Lui Henry Kissinger, neînţelegerile ocazionale dintre America şi Europa îi par a fi mai mult „certuri familiale" decât autentice conflicte. În problemele de importanţă capitală, partenerii transatlantici au căzut întotdeauna de acord, aşa că, susţine reputatul diplomat american, subiectul nu ar trebui să alarmeze pe nimeni în viitorul apropiat.[32] Aceasta pare a fi cea mai judicioasă diagnoză pe termen scurt la adresa relaţiilor americano-europene. Datorită originilor culturale şi intereselor de securitate comune, Europa şi America se încadrează, în perspectivă globală, în aceeaşi textură teleologică: au scopuri similare, în ciuda faptului că îşi face apariţia o tot mai serioasă dezbatere asupra mijloacelor de a le pune în practică.

5. DILEMA CENTRALĂ A SECURITĂŢII EUROPENE

Ar trebui Uniunea Europeană să investească mai mult în propria securitate, sau ar trebui să aibă încredere, cum a făcut şi până acum, în NATO? Aceasta este întrebarea principală în materie de geopolitică la care autorităţile de la Bruxelles trebuie să răspundă. Chiar dacă armatele statelor membre ale Uniunii devin din ce în ce mai profesionale[33], există câteva obstacole pe care europenii le întâmpină în încercarea de a deveni tot mai independenţi din punct de vedere militar. Aici, tendinţele geopolitice centrifugale ale ţărilor europene îşi fac simţite prezenţa cu intensitate. State ca Marea Britanie sau Olanda au tendinţa să aprecieze Alianţa Atlantică mai mult decât o forţă militară europeană independentă. Proiectul european al unei forţe de reacţie rapidă este – susţin ele – redundant cu forţa de reacţie rapidă a NATO, care este, de altfel, şi mult mai eficientă: în cazuri urgente, trupele NATO pot interveni în cinci până la 30 de zile, în timp ce trupele europene au nevoie de cel puţin 60 de zile pentru operaţiuni de acest gen.[34]

Pe de altă parte, fondatoarele UE, Franţa şi Germania, încearcă să creeze o forţă de securitate comună, dar prima, în inerţia sa gaullistă, doreşte ca această forţă să fie independentă de NATO, în timp ce ultima încearcă să găsească o abordare mai consensuală între o forţă de securitate europeană independentă şi parteneriatul transatlantic.[35] Apărarea Europei este problematică şi dintr-un motiv de natură internă: tensiunile dintre „suveranitatea naţională şi integrarea europeană"[36], care nu par să fie atât de uşor surmontabile.

În final, discrepanţa dintre capacităţile militare ale Washingtonului şi cele ale Europei Unite vorbeşte de la sine. „Cheltuielile militare americane depăşesc următoarele nouă bugete militare, în ordinea mărimii, împreună. Statele Unite ale Americii sunt răspunzătoare pentru 80% din bugetul mondial pentru cercetare şi dezvoltare militară şi 40% din cheltuielile militare mondiale"[37], procentaje valabile înainte de izbucnirea celui de al Doilea Război din Golf. Cu toate acestea, întrebarea centrală se

păstrează: sunt eforturile europene în vederea construcţiei unui cadru de securitate autonom sau chiar independent în raport cu Alianţa Atlantică inutile?

6. SECURITATEA EUROPEANĂ ÎN ACCEPŢIUNE AMERICANĂ

Poziţia americană relativ la securitatea Europei este caracterizată de un înalt grad de ambivalenţă. Se poate afirma chiar că Washingtonul împărtăşeşte, în mare, aceleaşi dubii ca şi partenerul său transatlantic referitor la acest subiect. Există voci, ca cea a realistului Robert Kagan, care pretind o creştere a bugetului militar european în vederea obţinerii unei balanţe a costurilor militare în cadrul Alianţei, balanţă care înclină disproporţionat de mult spre talerul american. „Vacanţa strategică" a Bruxellesului este incorectă şi costisitoare pentru partenerul american. Europa ar trebui să renunţe la statutul de putere militară defensivă şi să înceapă să îşi amelioreze şi proiecteze mai ferm capacităţile militare în exterior, alături de Statele Unite.[38] Zbigniew Brzezinski, după ce scrie că „Statele Unite şi Uniunea Europeană reprezintă, împreună, nucleul dur al stabilităţii politice şi al bunăstării economice globale", deplânge frecventele dezacorduri pe care cele două „entităţi" le au în prezent, acuzând Europa că are un buget militar cu mult sub nivelul celui american.[39] Mai mult, „Europa este beneficiarul economic al rolului stabilizator, politic şi militar, pe care SUA şi l-au asumat atât în Orientul Mijlociu (de al cărui petrol Europa este dependentă mai mult chiar decât America), cât şi în Orientul îndepărtat (zonă în care interesele economice europene sunt în creştere). Pentru americanul de rând, Europa este, într-adevăr, o profitoare."[40]

Dar când Franţa şi Marea Britanie au iniţiat, în 1998, un proiect menit să afirme cu tărie dimensiunea militară a Uniunii Europene, („Declaraţia de la St. Malo")[41], anumite nelinişti americane au început să prindă contur. Politica Europeană de Securitate şi Apărare (PESA), deşi a eşuat în timpul conflictului kosovar din 1999, necesitând sprijinul consistent al NATO pentru pacificarea regiunii, a fost percepută la Washington ca având potenţial subminator pentru Alianţa Nord-Atlantică.[42] „În noiembrie 2000, secretarul de stat din acea vreme, Madeleine Albright, a formulat poziţia oficială a Administraţiei Clinton în această chestiune prin publicarea a ceea ce s-a numit «cei trei D». PESA nu trebuie să ducă la *decuplarea* apărării europene de NATO; noua organizaţie militară nu trebuie să *dubleze* capacităţile militare NATO; şi forţa de reacţie rapidă europeană nu trebuie să *discrimineze* ţările membre NATO care nu aparţin Uniunii Europene."[43] Henry Kissinger a fost de asemenea îngrijorat de posibila independenţă militară a UE. Referitor la aceasta, fostul secretar de stat scria că „autonomia pare să fie trăsătura sa distinctivă, iar cooperarea cu NATO pare să fie concepută ca şi un caz special."[44] Kissinger a identificat cu acurateţe noua dilemă americană în raport cu securitatea europeană: „Va lăsa identitatea emergentă a Europei loc pentru un parteneriat atlantic?"[45]

Fricţiunile transatlantice de la început de mileniu îi par a fi generate, în principal, de experienţe politice diferite, dar, la fel ca şi în cazul cărţii sale precedente, *Diplomaţia,* este convins că America şi Europa vor colabora în continuare, iar o apărare europeană separată cu stricteţe de NATO este un „nonsens"[46]. „Generaţia aflată în funcţie la începutul noului mileniu în aproape [toate, sic!] ţările din Europa occidentală reprezenta partide de centru-stânga care îşi obţinuseră experienţa formativă într-un tip sau altul de protest anti-american. Chiar şi în Statele Unite, mulţi angajaţi ai departamentului de politică externă al administraţiei Clinton crescuseră cu convingerea că America nu avea niciun drept de a-şi proiecta puterea în exterior până când nu se confrunta cu neajunsurile interne şi nu le depăşea (...). În vreme ce generaţia fondatoare trata Alianţa Atlantică ca pe punctul de pornire al unei uniuni a democraţiilor, generaţia protestatarilor priveşte NATO ca pe o relicvă a Războiului Rece, dacă nu cumva ca pe un obstacol în calea depăşirii acestuia."[47]

Deşi analiza lui Kissinger este, ca întotdeauna, pertinentă, nu trebuie scăpat din vedere faptul că circumstanţele geopolitice de la sfârşitul celui de al Doilea Război Mondial erau foarte diferite comparativ cu prezenta situaţie. Statele Unite şi Europa, liderii şi experienţele politice a celor două părţi erau, de asemenea, foarte diferite. Mai departe, Kissinger susţine că, în absenţa prezenţei regu-

latoare americane, statele vest-europene ar reintra pe făgaşul naţionalist care aproape le-a distrus în prima jumătate a secolului XX, dar, „de data aceasta, nu prin război, ci prin intermediul unei epuizante rivalităţi naţionale”, care va conduce în final la subminarea proiectului european.[48]

Este adevărat că Europa secolului XX a fost devastată de două războaie mondiale, iar, după încheierea celui de al doilea, a fost reconstruită economic de americani; este de asemenea adevărat că, în timpul Războiului Rece, Europa nu ar fi reuşit să facă faţă de una singură colosului sovietic, şi, chiar şi astăzi, securitatea „bătrânului continent” este dependentă de capacitatea militară a Statelor Unite, dar intenţia lui Kissinger de a menţine, şi chiar ranforsa rolul paternal pe care Washingtonul îl exercită de mai bine de jumătate de secol asupra Europei este în mare măsură contestabil. Spectrul relaţiilor internaţionale s-a schimbat enorm după sfârşitul Războiului Rece, iar renăscuta identitate europeană nu poate fi afirmată decât prin dezacorduri temporare şi, ocazional, opoziţie faţă de „tutorele” său transatlantic.

Deocamdată însă, după cum susţin Barry Buzan şi Ole Wæver, deşi UE este o putere de talie globală, ea este în aceeaşi măsură caracterizată de un grad înalt de ambivalenţă atunci când se pune problema stabilirii priorităţilor unei agende de securitate globală, a coerenţei şi coezivităţii acesteia.[49]

---

[1] Milan N. Vego, *Russia and the return of geopolitics*, în Joint Force Quarterly, nr. 45, 2007, p. 8.
[2] Henry Kissinger, *Does America need a foreign policy? Toward a diplomacy for the 21st century*, London, Simon and Schuster, 2002, p. 55.
[3] Timothy Garton Ash, *Lumea liberă. America, Europa şi viitorul surprinzător al Occidentului*, Bucureşti, Incitatus, 2006, pp. 65-69.
[4] Idem, p. 59.
[5] Idem, p. 94.
[6] Francis Fukuyama, *The end of history and the last man*, New York, Free Press, 2006, p. 12.
[7] Richard Sakwa, Anne Stevens (edit.), *Contemporary Europe*, New York, Palgrave Macmillan, 2006, p. 234.
[8] Idem, p. 235.
[9] Robert Cooper, *Destrămarea Naţiunilor*, Bucureşti, Univers Enciclopedic, 2007, p. 61. O analiză diacronică a „problemei germane” şi a implicaţiilor ei în evenimentele care au declanşat sfârşitul Războiului Rece se găseşte în Ieuan G. John, „The Re-emergence of «the German Question»: a United Germany and European Security and Stability”, în David Armstrong, Erik Goldstein, *The End of the Cold* War, Londra, Frank Cass & Co., 1990, pp. 126-146.
[10] Timothy Garton Ash, *Istoria prezentului. Eseuri, schiţe şi relatări din Europa anilor ’90*, Iaşi, Polirom, 2002, pp. 58-63.
[11] Peter Calvocoressi, *Europa de la Bismarck la Gorbaciov*, Iaşi, Polirom, 2003, pp. 211-212.
[12] Robert Gilpin, *Economia mondială în secolul XXI. Provocarea capitalismului global*, Iaşi, Polirom, 2004, pp. 149-172.
[13] Peter Calvocoressi, *Politica mondială după 1945*, Bucureşti, ALLFA, 2000, p. 244.
[14] Idem, p. 244.
[15] Catherine McArdle Kelleher menţionează chiar o atitudine „nostalgică” a Europei Occidentale faţă de confortul şi securitatea de care se bucurase în timpul Războiului Rece. Vezi “Western Europe: challenges of the post-Cold War era” în Ken Booth (ed.), *Statecraft and Security. The Cold War and beyond*, Cambridge University Press, 1998, p. 179.
[16] Robert Kagan, *Despre Paradis şi Putere. America şi Europa în noua ordine mondială*, Bucureşti, Antet, 2005, p. 102. Mai multe informaţii despre fricţiunile transatlantice legate de al doilea Război din Golf şi despre „ipocrizia” europenilor în cazul evenimentelor petrecute în Kosovo în 1999 se găsesc la paginile 102-116. Kagan acuză puterile europene şi-au dorit intervenţia ONU în Kosovo, pentru a le uşura propria sarcină, în timp ce intervenţia americană din 2003 în Irak a fost lipsită de legitimitate deoarece nu a fost aprobată de Consiliul de Securitate, pretenţie care nu fusese emisă cu patru ani înainte, în timpul conflictului kosovar..
[17] Catherine Durandin, *Statele Unite, mare putere europeană*, Editura Chişinău, Cartier, 2007, pp. 290-291.
[18] Robert Kagan*, op. cit*., pp. 92-95.
[19] Idem, p. 5.
[20] Zbigniew Brzezinski, *Marea tablă de şah. Supremaţia Americană şi imperativele sale geostrategice*, Bucureşti, Univers Enciclopedic, 2000, pp. 70-74.
[21] Zbigniew Brzezinski, *Triada Geostrategică. Convieţuirea cu China, Europa si Rusia*, Bucureşti, Historia, 2006, pp. 57-87.
[22] Catherine Durandin, *Statele Unite, mare putere europeană*, Chişinău, Cartier, 2007, pp. 272-278.
[23] Howard Wachtel, *The money mandarines* (M.E. Sharpe, 1990), pp. 44-45, *Business Week*, 7 aprilie 1975, apud Noam Chomski, *Hegemonie sau supravieţuire. America în căutarea dominaţiei globale*, Bucureşti, Antet, 2003, p. 143.

[24] Ghiță Ionescu, *Oameni de stat într-o lume interdependentă*, Bucureşti, All, 1998, p. 309.
[25] G.H. Bennet, *Preşedinţii americani, 1945-2004*, Bucureşti, Editura Ştiinţelor Sociale şi Politice, 2004, p. 318.
[26] Zbigniew Brzezinski, *Triada Geostrategică. Convieţuirea cu China, Europa şi Rusia,* pp. 95-96.
[27] John Lewis Gaddis, *The Long Peace. Inquires into the History of the Cold War*, Oxford University Press, New York, 1987.
[28] Jean Michel Gaillard, Anthony Rowley, *Istoria continentului european, de la 1850 până la sfârşitul secolului al XX-lea*, Chişinău, Cartier, 2001, pp. 605-606.
[29] Jeremy Rifkin, *Visul European. Despre cum, pe tăcute, Europa va pune în umbră „visul american”*, Iaşi, Polirom, 2006, p. 251. Mai multe despre statele europene implicate în operaţiuni de menţinere a păcii în Robert O'Neill, "Europe and the wider world: the security challenge", în Ken Booth (ed.), *op. cit*., pp. 194-208.
[30] Idem, p. 239.
[31] Robert Cooper, *op. cit*., pp. 88-89.
[32] Henry Kissinger, *Diplomaţia*, Bucureşti, Bic All, 2003, p. 713.
[33] Jean Michel Gaillard, Anthony Rowley, *op. cit*., p. 623.
[34] Raluca Ştireanu, „Construcţia instituţională a politicii de securitate a Uniunii Europene”, in *Cadran Politic*, nr. 13, 2004.
[35] Jean Michel Gaillard, Anthony Rowley, *op. cit*., p. 619.
[36] Idem, p. 622.
[37] Jeremy Rifkin, *op. cit*., p. 253.
[38] Robert Kagan, *op. cit*., pp. 19-24.
[39] Zbigniew Brzezinski, *Marea Dilemă. A domina sau a conduce*, Bucureşti, Scripta, 2005, p. 87.
[40] Idem, p. 88.
[41] Jeremy Rifkin, *op. cit*., p. 257.
[42] Idem, pp. 257-258.
[43] Idem, p. 258.
[44] Henry Kissinger, *Does America need a foreign policy?...*, p. 58.
[45] Idem, p. 48.
[46] Idem, p. 49.
[47] Henry Kissinger, *Are nevoie America de o politică externă? Către diplomaţia secolului XXI*, Bucureşti, Incitatus, 2002, pp. 29-30.
[48] Henry Kissinger, *Does America need a foreign policy*?..., p. 54.
[49] Barry Buzan, Ole Wæver, *Regions and Powers. The Structure of International Security*, Cambridge University Press, 2003, p. 374.

PROPUNERE

- ***Criza economică globală va putea fi suportată mai uşor de Uniunea Europeană dacă aceasta optează pentru menţinerea unui grad de colaborare ridicat cu Statele Unite. În această perioadă, riscurile şi ameninţările la adresa securităţii globale ar putea lua proporţii. Prevenirea şi limitarea lor ar fi mult mai eficientă în condiţiile unei strânse cooperări între cele două părţi.***

COLOCVIU STRATEGIC este o publicaţie a Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate ce include rezumate ale temelor de cercetare ştiinţifică, conferinţelor, simpozioanelor, seminariilor, meselor rotunde, opinii şi puncte de vedere ale unor personalităţi de marcă din armată şi societate, din ţară şi străinătate, implicate în cercetarea ştiinţifică din domeniul securităţii.

Publicație realizată cu sprijinul Editurii și Tipografiei
Universității Naționale de Apărare „Carol I”
Tehnoredactare computerizată: Mirela ATANASIU
Supliment al revistei *IMPACT STRATEGIC*
ISSN: 1582-6511; B: 0162/1172/2009

Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate
Şos. Panduri, nr. 68-72, Sector 5, București
Telefon: 021.319.56.04, Fax 021.319.55.93
e-mail: cssas@unap.ro
http//:cssas.unap.ro